

รูปแบบการจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยว โดยชุมชนชายฝั่งบริเวณรอบอุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม*

A MANAGEMENT MODEL FOR COMMUNITY-BASED TOURISM NETWORKS ALONG THE COASTAL AREAS SURROUNDING HAT CHAO MAI NATIONAL PARK

ธรรมจักร เล็กบรรจง^{1*}, จิระนาถ รุ่งช่วง², อมรรัตน์ สุทธิธรรมานนท์¹

Tammachak Lakbanchong^{1*}, Jiranart Rongchoung², Amornrat Sutthithamnon¹

¹วิทยาลัยการโรงแรมและการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย ตรีัง ประเทศไทย

¹Collage of Hospitality and Tourism, Rajamangala University of Technology Srivijaya, Trang, Thailand

²คณะอุตสาหกรรมเกษตร มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย นครศรีธรรมราช ประเทศไทย

²Faculty Agro-industry, Rajamangala University of Technology Srivijaya, Nakhon Si Thammarat, Thailand

*Corresponding author E-mail: tammachak.l@rmutsv.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ได้รูปแบบการจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนชายฝั่งบริเวณรอบอุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม เก็บข้อมูลเชิงปริมาณด้วยแบบสอบถาม กับนักท่องเที่ยวทดลอง จำนวน 60 คน ข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ แกนนำชุมชนต้นแบบ จำนวน 30 คน การประชุมกลุ่มย่อย การศึกษาดูงาน และการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จากกลุ่มแกนนำชุมชนในพื้นที่ จำนวน 40 คน การสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 30 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ และวิเคราะห์เนื้อหา ผลวิจัยพบว่า 1) บริบทการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนชายฝั่งบริเวณรอบอุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม เน้นการนำทรัพยากรที่เป็นจุดเด่นมาจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยการขับเคลื่อนของสมาชิกในชุมชน และการศึกษาเครือข่ายชุมชนต้นแบบ เป็นการนำทรัพยากรมาสร้างสรรค์กิจกรรมท่องเที่ยว โดยการรวมกลุ่มสร้างเครือข่ายทั้งในระดับชุมชน และระหว่างชุมชน 2) รูปแบบการจัดการเครือข่าย “CHAO-MAI Model” มีองค์ประกอบหลัก ได้แก่ C = Cooperation Network (เครือข่ายความร่วมมือ) H = Hospitality (การให้บริการ) A = AREA (การใช้พื้นที่ชุมชน) O = Owner (ความเป็นเจ้าของ) M = Managing (การจัดการ) A = กิจกรรมท่องเที่ยว (Activities) และ I = Implementation (การนำเครื่องมือที่ได้ไปใช้) 3) ประเมินรูปแบบการจัดการเครือข่ายด้วยการทดลองนำเที่ยวครั้งที่ 1 พบว่า มีความพึงพอใจระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 3.27, S.D. = 0.21) และครั้งที่ 2 หลังจากปรับปรุงรูปแบบอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.04, S.D. = 0.39) โดยนำมาเปรียบเทียบกับมีความแตกต่างทางสถิติที่ระดับ .05 4) ผลสำเร็จของรูปแบบการจัดการเครือข่ายมาจากการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวโดยใช้ทรัพยากรอย่างมีคุณค่า ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้จนสามารถจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้

คำสำคัญ: รูปแบบการจัดการ, เครือข่ายการท่องเที่ยว, การท่องเที่ยวโดยชุมชน, ชุมชนชายฝั่งรอบอุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม

Abstract

This research aimed to obtain a management model for community-based tourism networks along the coastal communities surrounding Hat Chao Mai National Park. Quantitative data were collected using questionnaires with 60 trial tourists. Qualitative data were collected through key informants: 30 model community leaders, 40 local community leaders from focus group discussions, study visits, and knowledge exchange forums, and 30 focus group experts. Data were analyzed using a statistical package for the social sciences and content analysis. The research findings revealed that 1) The context of community-based tourism management along the coastal communities surrounding Hat Chao Mai National Park emphasized the utilization of distinctive local resources to organize tourism activities driven by community members. The study of the model community networks also demonstrated that the resources were creatively utilized to develop tourism activities through networking both within communities and between communities. 2) The "CHAO-MAI Model" network management model has the following main components: C = Cooperation Network, H = Hospitality, A = AREA, O = Owner, M = Managing, A = Activities, and I = Implementation. 3) The evaluation of the network management model through the first trial tour showed a moderate level of satisfaction ($\bar{X} = 3.27$, S.D. = 0.21), while the second tour, after improving the model, showed a high level of satisfaction ($\bar{X} = 4.04$, S.D. = 0.39). The comparison revealed a statistically significant difference of 0.05. 4) The success of the network management model stemmed from participation in tourism management by using resources meaningfully, leading to learning until being able to manage community-based tourism networks.

Keywords: Management Model, Tourism Networks, Community-Based Tourism, Coastal Communities Surrounding Hat Chao Mai National Park

บทนำ

กรอบและทิศทางในการพัฒนากลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งทะเลอันดามันช่วงระยะที่ 3 พ.ศ. 2562 - 2565 เพื่อสนับสนุนเป้าหมาย “การท่องเที่ยวที่มีคุณภาพระดับโลก บนฐานความเข้มแข็งของภาคเกษตรและชุมชนอย่างยั่งยืน” ซึ่งมุ่งส่งเสริมการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับอัตลักษณ์ เชื่อมโยงวิถีชีวิต วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยส่งเสริมให้ชุมชนได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว และมีความเป็นเจ้าของการท่องเที่ยวในพื้นที่ (สำนักบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอันดามัน, 2559) ดังตัวอย่างการจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยวในพื้นที่ต้นแบบที่ประสบความสำเร็จ คือ เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนต้นแบบอ่าวลึก จังหวัดกระบี่ มีการนำทรัพยากรมาสร้างสรรค์กิจกรรมท่องเที่ยวที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะตัวสามารถนำมาสร้างจุดขายทางการท่องเที่ยว เช่น การทำสปาโคลน พายเรือคายัคชมป่าโกงกาง เป็นต้น โดยมีการรวมกลุ่มอาชีพในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมจัดการท่องเที่ยว และสร้างเครือข่ายความร่วมมือทั้งในระดับชุมชน และระหว่างชุมชน เน้นส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมทำกิจกรรมร่วมกับชุมชน เพื่อสร้างประสบการณ์ที่ประทับใจแก่นักท่องเที่ยว (ปวีรพรต สมนึก, 2561)

โดยที่ผ่านมามีการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ของจังหวัดตรัง เกิดขึ้นจากสองสถานการณ์ด้วยกัน คือ ชุมชนเป็นตัวขับเคลื่อนให้เกิดการท่องเที่ยว โดยการช่วยเหลือของหน่วยงานภาคส่วนต่าง ๆ และในอีกสถานการณ์หนึ่ง คือ งานวิจัยท้องถิ่นที่ขับเคลื่อนให้ชุมชนจัดตั้งการท่องเที่ยวโดยชุมชนขึ้นมา (จุติมา บุญมี และ

คูลีกา ธนะเสวตร, 2562) อนึ่ง การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านน้ำราบ ชุมชนเกาะมุก และชุมชนหาดปากเมง ซึ่งเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่บริเวณรอบอุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม จังหวัดตรัง ที่เกิดขึ้นจากโครงการบริการของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย พบว่า ชุมชนมีศักยภาพทางการท่องเที่ยวที่หลากหลาย และผู้นำชุมชนให้การสนับสนุนการท่องเที่ยวเป็นอย่างดี แสดงให้เห็นว่าชุมชนมีศักยภาพและความพร้อมทางการท่องเที่ยว ประกอบกับประกาศของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ที่สั่งการให้อุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวหลักทางทะเลของจังหวัดตรัง ดำเนินการปิดแหล่งท่องเที่ยวทางทะเล ระหว่างเดือนมิถุนายน - กันยายน ของทุกปี (อุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม, 2560) จึงเป็นโอกาสสำหรับชุมชนทั้ง 3 แห่ง ในการต้อนรับนักท่องเที่ยวแทนแหล่งท่องเที่ยวหลักดังกล่าว อย่างไรก็ตามจากการติดตามผลการดำเนินงานของชุมชนดังกล่าว พบว่า ชุมชนยังมีการดำเนินการท่องเที่ยวที่ไม่ต่อเนื่องมากนัก ชุมชนเพียงแค่ดำเนินการตามระยะเวลาที่หน่วยงานภายนอกมาให้การช่วยเหลือ และมีลักษณะแข่งขันกันระหว่างชุมชน ซึ่งมีฐานทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ใกล้เคียงหรือพื้นที่เกี่ยวเนื่องกัน

จากสถานการณ์ข้างต้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องเร่งพัฒนารูปแบบการจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนชายฝั่งบริเวณรอบอุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม โดยเริ่มจากศึกษาบริบทการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนชายฝั่งทั้ง 3 แห่ง และวิเคราะห์ผลสำเร็จของเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนต้นแบบ เพื่อนำมาใช้ในกระบวนการพัฒนาเครือข่ายการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนชายฝั่งบริเวณรอบอุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม นอกจากนี้ยังต้องประเมินและเปรียบเทียบความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวก่อนและหลังปรับปรุงรูปแบบการจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนชายฝั่งบริเวณรอบอุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม

โดยหวังว่าการวิจัยครั้งนี้จะเป็นแนวทางหนึ่งที่จะสร้างพลังของชุมชนการท่องเที่ยวของจังหวัดตรังที่มีพื้นที่ต่อเนื่องกันให้เชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวที่เอื้อผลประโยชน์ซึ่งกัน เป็นการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวที่หลากหลายให้กับนักท่องเที่ยว สอดคล้องกับแนวคิดการสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนจากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และสรุปผลการวิจัยในเชิงกระบวนการ ทั้งนี้ การที่จะทำให้รูปแบบเครือข่ายประสบความสำเร็จจะต้องมีกระบวนการสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ โดยมีมาตรการในการดำเนินงานร่วมกันของแต่ละชุมชนเครือข่ายอย่างเป็นรูปธรรม (Burgos, A. & Mertens, F., 2017); (Phoochinda, W., 2018); (Dolezal, C. & Novelli, M., 2022) ผลที่คาดว่าจะได้รับก่อให้เกิดการพัฒนารูปแบบการจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนชายฝั่งบริเวณรอบอุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม อันเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนการท่องเที่ยวที่อยู่ในเส้นทางการท่องเที่ยวใกล้เคียงกัน และเป็นต้นแบบแก่ชุมชนในพื้นที่อื่น ๆ ที่มีบริบทใกล้เคียงกัน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์บริบทการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนชายฝั่งบริเวณรอบอุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม และศึกษาต้นแบบแห่งความเป็นเลิศของเครือข่ายการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน
2. เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนารูปแบบการจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนชายฝั่งบริเวณรอบอุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม
3. เพื่อประเมินและเปรียบเทียบความพึงพอใจต่อรูปแบบการจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนชายฝั่งบริเวณรอบอุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม
4. เพื่อให้ได้รูปแบบการจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยวโดย ชุมชนชายฝั่งบริเวณรอบอุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม

วิธีดำเนินการวิจัย

คณะผู้วิจัยดำเนินการวิจัยโดยวิธีการวิจัยและพัฒนา (Research and Development : R&D) ดำเนินการวิจัย 4 ขั้นตอน (Gustiani, S., 2019) ได้แก่ 1) การวิจัย (Research: R1) เพื่อวิเคราะห์บริบทการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนชายฝั่งบริเวณรอบอุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม และศึกษาต้นแบบแห่งความเป็นเลิศของเครือข่ายการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน กลุ่มที่ 1 กลุ่มตัวอย่างแกนนำชุมชนในพื้นที่ 40 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ด้วยการประชุมกลุ่มย่อย เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้าง ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา และกลุ่มที่ 2 กลุ่มตัวอย่างแกนนำชุมชนต้นแบบ 30 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้าง และใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา 2) การพัฒนา (Development: D1) กระบวนการพัฒนารูปแบบการจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน กลุ่มตัวอย่าง แกนนำชุมชนในพื้นที่ (40 คน กลุ่มเดียวกันกับกลุ่มที่ 1) ใช้การเลือกแบบเจาะจง ด้วยการประชุมกลุ่มย่อย เครื่องมือที่ใช้เป็นการประชุมสร้างเครือข่าย และการอบรมเชิงปฏิบัติการ และใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา 3) การวิจัย (Research: R2) เพื่อประเมินและเปรียบเทียบความพึงพอใจต่อรูปแบบการจัดการเครือข่าย โดยจัดดำเนินการทดลองนำเที่ยว 3 วัน 2 คืน จำนวน 2 ครั้ง กับกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยวนำร่อง จำนวน 60 คน ใช้การเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบสถิติ t-test กำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และกลุ่มตัวอย่าง แกนนำชุมชนในพื้นที่ (40 คน กลุ่มเดียวกันกับกลุ่มที่ 1) ใช้การเลือกแบบเจาะจง ด้วยการประชุมกลุ่มย่อย เครื่องมือที่ใช้เป็นการศึกษาดูงาน และการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา 4) การพัฒนา (Development: D2) เพื่อให้ได้รูปแบบการจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนชายฝั่งบริเวณรอบอุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม การรับรองรูปแบบเป็นการประเมินผลและถอดบทเรียนที่ได้โดยกลุ่มตัวอย่างผู้เชี่ยวชาญ 30 คน ใช้การเลือกแบบเจาะจง ด้วยการสนทนากลุ่ม เครื่องมือที่ใช้เป็นรายการคำถาม และใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา

โดยกลุ่มตัวอย่างในการประชุมกลุ่มย่อย การประชุมสร้างเครือข่าย การอบรมเชิงปฏิบัติการ การศึกษาดูงาน และการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นกลุ่มเดียวกัน รวมกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 160 คน

ทั้งนี้ เครื่องมือที่ใช้ในกระบวนการวิจัยได้ผ่านการตรวจสอบจากผู้ทรงคุณวุฒิด้านความตรงตามเนื้อหา (Content Validity) เท่ากับ 0.85 และนำไปทดลองใช้ (Try Out) เพื่อหาความเชื่อมั่น (Reliability) มีค่าเท่ากับ 0.88 และผ่านการพิจารณาจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ ทั้งนี้สามารถสรุปวิธีการดำเนินการวิจัยที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี รายงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมถึงเอกสารตำรา ที่เกี่ยวกับการจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 สรุปวิธีการดำเนินการวิจัยที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์

วัตถุประสงค์	แหล่งข้อมูล	เครื่องมือ	การวิเคราะห์ผล
1. เพื่อวิเคราะห์บริบทการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนชายฝั่งบริเวณรอบอุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม และศึกษาต้นแบบแห่งความเป็นเลิศของเครือข่ายการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน	1. การประชุมกลุ่มย่อยแกนนำชุมชนในพื้นที่ 40 คน 2. การสัมภาษณ์เชิงลึกแกนนำชุมชนต้นแบบ 30 คน ใช้การสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง	แบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้าง	การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา
2. เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนารูปแบบการจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนชายฝั่งบริเวณรอบอุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม	การประชุมกลุ่มย่อยแกนนำชุมชนในพื้นที่ (40 คน กลุ่มเดียวกันกับวัตถุประสงค์ 1) ใช้การสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง	1. การประชุมสร้างเครือข่าย 2. การอบรมเชิงปฏิบัติการ	การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา

ตารางที่ 1 สรุปวิธีการดำเนินการวิจัยที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ (ต่อ)

วัตถุประสงค์	แหล่งข้อมูล	เครื่องมือ	การวิเคราะห์ผล
3. เพื่อประเมินและเปรียบเทียบความพึงพอใจต่อรูปแบบการจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนชายฝั่งบริเวณรอบอุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม	1. นักท่องเที่ยวนำร่องจำนวน 60 คน 2. การประชุมกลุ่มย่อยแกนนำชุมชนในพื้นที่ (40 คน กลุ่มเดียวกันกับวัตถุประสงค์ 1) ใช้การสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง	1. แบบสอบถาม 2. การศึกษาดูงานและการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้	1. ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบสถิติ t-test 2. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา
4. เพื่อให้ได้รูปแบบการจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนชายฝั่งบริเวณรอบอุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม	การสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญ 30 คน - ภาครัฐ - ภาคเอกชน - ภาคประชาชน	รายการคำถาม	การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา

ผลการวิจัย

1. การวิเคราะห์บริบทการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนชายฝั่งบริเวณรอบอุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม และศึกษาต้นแบบแห่งความเป็นเลิศของเครือข่ายการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

1.1 บริบทการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนชายฝั่งบริเวณรอบอุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม โดยยึดหลักการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ตั้งแต่การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว องค์กรชุมชนและการมีส่วนร่วม การบริหารจัดการ และการเรียนรู้ พบว่า ชุมชนชายฝั่งบริเวณรอบอุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม มีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เป็นจุดเด่นโดยการนำทรัพยากรการท่องเที่ยวทางทะเล และวิถีประมงชายฝั่งมาเป็นกิจกรรมท่องเที่ยวโดย 1) ชุมชนบ้านน้ำราบเน้นกิจกรรมการล่องแพพายคายเลน และทานอาหารทะเล จากการริเริ่มการรวมกลุ่มประมงชายฝั่งเพื่อการอนุรักษ์ และการมอบให้ทุกฝ่ายมีการบริหารจัดการอย่างอิสระ 2) ชุมชนเกาะมุกเน้นกิจกรรมท่องเที่ยวทะเลตรัง โดยมีประธานเป็นตัวแทนในการประสานความร่วมมือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในส่วนต่าง ๆ และ 3) ชุมชนหาดปากเมง เน้นกิจกรรมการพายเรือคายัค ล่องแพคายเลน และมีสมาคมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวอย่างเข้มแข็ง การมอบให้ทุกฝ่ายมีการบริหารจัดการอย่างอิสระ โดยมีการเรียนรู้ของคนในชุมชนที่หลากหลายสอดคล้องกับบริบทชุมชน อย่างไรก็ตาม การจัดการท่องเที่ยวทั้ง 3 ชุมชน มีลักษณะต่างฝ่ายต่างบริหารจัดการด้วยตนเอง เช่น ฝ่ายมัคคุเทศก์และต้อนรับ ฝ่ายที่พักและยานพาหนะ ฝ่ายอาหารและสิ่งอำนวยความสะดวก เป็นต้น ไม่มีการเชื่อมโยงผลประโยชน์ที่เอื้ออำนวยในการส่งต่อนักท่องเที่ยวด้วยกัน ในมุมมองกลับกัน มักจะมีการแข่งขันในการแย่งชิงนักท่องเที่ยวซึ่งกันและกัน ทำให้ภาพรวมของการจัดการท่องเที่ยวในแต่ละชุมชนยังไม่ต่อเนื่องมากนัก ซึ่งแนวทางหนึ่งในการแก้ปัญหา คือ การพัฒนาเครือข่ายที่เอื้อผลประโยชน์ร่วมกัน

1.2 ผลการศึกษาต้นแบบแห่งความเป็นเลิศเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนต้นแบบอ่าวลึก จังหวัดกระบี่ เน้นการบริหารจัดการโดยยึดหลักการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ตั้งแต่การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว องค์กรชุมชนและการมีส่วนร่วม การบริหารจัดการ และการเรียนรู้ โดยการนำทรัพยากรที่มีอยู่มาใช้สร้างสรรค์กิจกรรมท่องเที่ยวที่มีลักษณะแตกต่างกันไปตามแต่ละพื้นที่ มีลักษณะเฉพาะเป็นอัตลักษณ์ที่โดดเด่นสามารถนำมาสร้างจุดขายทางการท่องเที่ยว เช่น สปาโคลน พายเรือคายัคป่าโกงกาง เป็นต้น และเพิ่มความได้เปรียบทางการแข่งขันแก่ชุมชน มีรูปแบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยวในลักษณะการรวมกลุ่มอาชีพในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกันจัดการท่องเที่ยว ซึ่งชุมชนท้องถิ่นเป็นผู้รับผิดชอบหลักในการจัดการการท่องเที่ยว โดยการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ

และสร้างเครือข่ายความร่วมมือทั้งในระดับชุมชน และระหว่างชุมชน เน้นการอนุรักษ์วิถีและภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในกิจกรรมร่วมกับชุมชน ซึ่งได้เป็นกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อก่อให้เกิดการเรียนรู้แก่นักท่องเที่ยว สร้างประสบการณ์ในการสัมผัสวิถีชีวิตเกษตรกรรมและวิถีชีวิตชนบท โดยมีตัวอย่าง คำสัมภาษณ์ ที่ส่วนใหญ่คิดเห็นไปในทิศทางเดียวกัน ดังนี้

“...เรานำทรัพยากรที่มีจุดเด่นมาจัดเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น สปาโคลน มีการจัดการโดยการรวมกลุ่มอาชีพต่าง ๆ เข้ามารับผิดชอบจัดการท่องเที่ยว และส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้...” (เปื่อน เลขจิตร, 2563)

“...ทางเครือข่ายชุมชนใช้ทรัพยากรที่มีอยู่มาจัดการท่องเที่ยว จากการรวมกลุ่มอาชีพด้านเกษตร และสร้างเครือข่ายในชุมชนและระหว่างชุมชน เพื่อกำหนดกฎ กติการ่วมกัน และเน้นกิจกรรมเรียนรู้...” (เมตตา รอดสุข, 2563)

2. กระบวนการพัฒนารูปแบบการจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนชายฝั่งบริเวณรอบอุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม คณะผู้วิจัยได้รูปแบบจากการสังเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน การทบทวนวรรณกรรม งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการเก็บรวบรวมข้อมูลบริบทพื้นที่และชุมชนต้นแบบ การประชุมสร้างเครือข่าย การอบรมเชิงปฏิบัติการ นำไปสู่การรวมกลุ่มของคณะกรรมการเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนขึ้น และได้ออกแบบโปรแกรมการท่องเที่ยวในเส้นทางท่องเที่ยวบริเวณรอบอุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม (3 วัน 2 คืน) หลังจากนั้นจึงยกร่างรูปแบบที่คณะผู้วิจัยใช้ชื่อว่า “CHAO-MAI Model” มีองค์ประกอบหลัก ได้แก่ 1) C = Cooperation Network (เครือข่ายความร่วมมือ) 2) H = Hospitality (การให้บริการ) 3) A = AREA (การใช้พื้นที่ชุมชน) 4) O = Owner (ความเป็นเจ้าของร่วมกัน) 5) M = Managing (การจัดการ) 6) A = กิจกรรมท่องเที่ยว (Activities) และ 7) I = Implementation (การนำเครื่องมือที่ได้ไปใช้) ซึ่งมีองค์ประกอบรวมที่ได้จากวรรณกรรมและงานวิจัย รวมถึงข้อมูลจากภาคสนาม ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 การพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือให้กับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของ 3 ชุมชน ให้มีความรู้ ความเข้าใจ และสามารถปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม

องค์ประกอบที่ 2 รูปแบบการจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนและการจัดเส้นทางท่องเที่ยว เชื่อมต่อกันที่โดดเด่นหลากหลาย

องค์ประกอบที่ 3 ปัจจัยเอื้อภายใน ได้แก่ ทุนเดิมด้านทรัพยากร การรวมกลุ่มการท่องเที่ยวของ 3 ชุมชน และให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยว

องค์ประกอบที่ 4 ปัจจัยสนับสนุนจากองค์กรภายนอก ได้แก่ ความร่วมมือที่ได้รับจากหน่วยงานภาครัฐ ส่วนกลาง ภาครัฐส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน ภาคประชาสังคมและนักท่องเที่ยว

ภาพที่ 1 การประชุมสร้างเครือข่าย และการอบรมเชิงปฏิบัติการ

3. ประเมินและเปรียบเทียบรูปแบบการจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนชายฝั่งบริเวณรอบอุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม

3.1 การทดลองนำเที่ยวครั้งที่ 1 (Pre - test) ประเมินความพึงพอใจโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.27$, S.D. = 0.21) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมาก 1 ด้าน คือ ด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว ($\bar{X} = 3.44$, S.D. = 0.34) และซึ่งอยู่ในระดับปานกลาง 3 ด้าน คือ ด้านการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.36$, S.D. = 0.44) ด้านการบริหารจัดการ ($\bar{X} = 3.16$, S.D. = 0.38) ด้านองค์กรชุมชนและการมีส่วนร่วม ($\bar{X} = 3.14$, S.D. = 0.28) ตามลำดับ

3.2 การศึกษาดูงาน การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และปรับปรุงรูปแบบการจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยว การศึกษาดูงานแกนนำเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ศึกษาดูงานเครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชนบ่อเจ็ดลูก จังหวัดสตูล การบรรยายหัวข้อ “การจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน” หลังจากศึกษาดูงานแกนนำเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนชายฝั่งบริเวณรอบอุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม ได้จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อปรับปรุงรูปแบบการจัดการเครือข่ายจากการทดลองนำเที่ยวครั้งที่ 1 ผลประเมินความพึงพอใจด้านที่ได้คะแนนน้อยที่สุด คือ ด้านองค์กรชุมชนและการมีส่วนร่วม ด้านการบริหารจัดการ และด้าน的学习รู้ เครือข่ายได้นำแนวคิดในการบริหารจัดการไปปรับใช้กับการบริหารงานเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนของตนเอง แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน และผู้นำชุมชนมีความเข้มแข็งสามารถนำพาคนในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน นำไปสู่การปรับปรุงรูปแบบการจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยว

ภาพที่ 2 การศึกษาดูงาน และการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้

3.3 การทดลองนำเที่ยวครั้งที่ 2 (Post-test) ประเมินความพึงพอใจโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.04$, S.D. = 0.39) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน คือ ด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว ($\bar{X} = 4.30$, S.D. = 0.48) ด้านองค์กรชุมชนและการมีส่วนร่วม ($\bar{X} = 4.25$, S.D. = 0.53) ด้านการบริหารจัดการ ($\bar{X} = 3.82$, S.D. = 0.46) และด้าน的学习รู้ ($\bar{X} = 3.79$, S.D. = 0.56) ตามลำดับ

3.4 ผลการเปรียบเทียบความพึงพอใจการทดลองนำเที่ยวครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 ด้วย t-test แบบ dependent ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05 พบว่า เมื่อทดสอบสถิติที่ พบว่า $t = -9.413$, Sig = 0.00 แสดงให้เห็นคะแนนก่อนและหลังการทดสอบเฉลี่ยแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบความพึงพอใจในการทดลองนำเที่ยวครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 ต่อรูปแบบการจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนชายฝั่งบริเวณรอบอุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม

การนำเที่ยว	n	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	df	t	Sig
ครั้งที่ 1	60	3.27	0.21	ปานกลาง	59	-4.826	.000
ครั้งที่ 2	60	4.04	0.39	มาก			

* นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

4. รูปแบบการจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนชายฝั่งบริเวณรอบอุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม โดยการสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญ และถอดบทเรียนตามลำดับ ดังนี้ 1) การดำเนินงานตั้งแต่เริ่มต้น คือ ปี 2563 ถึงปัจจุบัน ได้เกิดการรวมกลุ่มเครือข่ายที่มีกฎ กติการ่วมกัน เช่น ชุมชนต้องกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม มีความรับผิดชอบในหน้าที่แต่ละฝ่ายตั้งแต่การต้อนรับจนถึงการส่งนักท่องเที่ยวกลับ เป็นต้น นอกจากนี้ มีโปรแกรมเส้นทางการท่องเที่ยวรอบอุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม และปัจจุบันมีการพัฒนาศูนย์กลางจุดบริการนักท่องเที่ยว ได้ทราบข้อมูลการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนต้นแบบ และการศึกษาดูงาน เพื่อนำความรู้มาพัฒนาชุมชน 2) ผลที่เกิดขึ้นในความสำเร็จที่มีรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลายเพิ่มขึ้น การใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการจัดการทรัพยากรในพื้นที่เพื่อลดความตึงเครียดในการแข่งขัน ส่วนปัญหา/อุปสรรค ได้แก่ อุปสรรคด้านบุคลากรที่ยังขาดประสบการณ์ และการส่งต่อนักท่องเที่ยวระหว่างชุมชนยังไม่ค่อยราบรื่นมากนัก 3) วิเคราะห์เงื่อนไขและปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จ ได้แก่ การร่วมมือกันดำเนินการของกลุ่มของ 3 ชุมชน และมีการต่อยอดให้คนรุ่นใหม่ได้มีโอกาสมาเรียนรู้ 4) สังเคราะห์ภูมิความรู้ที่ได้เรียนรู้ ได้แก่ การนำความรู้สู่การปฏิบัติงานสามารถนำการเรียนรู้ที่ได้ไปศึกษาดูงานและมาปรับเปลี่ยนให้ดีขึ้น 5) ผลการดำเนินการ ได้แก่ การดำเนินการตามกระบวนการ และปรับเปลี่ยนรูปแบบกิจกรรมเพื่อพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวที่ดีขึ้น สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามามากขึ้นทำให้เกิดการกระจายรายได้ สร้างสัมพันธภาพและความสามัคคีของชุมชน และ 6) บทเรียนที่ได้รับ ได้แก่ การลงมือปฏิบัติ ได้รับประสบการณ์จากการเรียนรู้ การทดลองต้อนรับนักท่องเที่ยว นำความรู้จากกระบวนการวิจัยมาปรับปรุงให้ดีขึ้น ท้ายสุดผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนารูปแบบการจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนชายฝั่งบริเวณรอบอุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม คือ ได้แนวทางในการจัดการท่องเที่ยวร่วมกัน ซึ่งจะเป็นประสบการณ์นำไปสู่การต่อยอดในการพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวอย่างเข้มแข็ง โดยมีตัวอย่างคำสัมภาษณ์ที่ส่วนใหญ่คิดเห็นไปในทิศทางเดียวกัน ดังนี้

“...บทเรียนแห่งความสำเร็จชุมชนได้ลงมือจัดการท่องเที่ยวด้วยตัวเอง โดยมีงานวิจัยเป็นพี่เลี้ยงตั้งแต่การสร้างเครือข่าย การอบรม และศึกษาดูงาน กระทั่งสามารถให้การต้อนรับ และส่งนักท่องเที่ยวได้ ...” (ธนิษฐ์ สังขตวง, 2563)

“...ความสำเร็จได้เกิดการรวมกลุ่มเครือข่ายที่มีกฎ กติการ่วมกันในการจัดการท่องเที่ยวของทั้ง 3 ชุมชน และมีการปรับปรุงรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเพื่อสร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยว...” (ณัฐวิธ ศศิธร, 2563)

อภิปรายผล

1. ผลวิเคราะห์บริบทการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนชายฝั่งบริเวณรอบอุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม และศึกษาต้นแบบแห่งความเป็นเลิศของเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ชุมชนชายฝั่งบริเวณรอบอุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหมทั้ง 3 แห่ง เน้นการนำเอาทรัพยากรทางทะเล และวิถีประมงชายฝั่งที่เป็นจุดเด่นมาเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยว มีการรวมกลุ่มในการบริหารจัดการที่ใกล้เคียงกันทุกชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม ประกอบด้วย การรวมกลุ่มประมงชายฝั่งเพื่อการอนุรักษ์บ้านน้ำราบ คณะกรรมการกลุ่มวิสาหกิจท่องเที่ยวชุมชน

บ้านเกาะมุก และคณะกรรมการสมาคมส่งเสริมการท่องเที่ยวหาดปากเมง นอกจากนี้ ยังส่งเสริมการประชุม แลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างฝ่ายต่าง ๆ เช่น ฝ่ายมัคคุเทศก์และต้อนรับ ฝ่ายที่พักและยานพาหนะ ฝ่ายอาหาร และสิ่งอำนวยความสะดวก เป็นต้น ในการต้อนรับนักท่องเที่ยวทุกครั้ง เพื่อพัฒนาคุณภาพการบริการ สอดคล้อง กับ วิเชษฐ หลุดพา และคณะ พบว่า บริบทการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนกลาง มีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน คือ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนโดยนำทรัพยากร ประเพณีของท้องถิ่นและเทศกาล ต่าง ๆ เพื่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว แต่มีด้านที่แตกต่างกับชุมชนที่ศึกษาวิจัย คือ ชุมชนจะเน้นการส่งเสริม ด้านการจัดการตลาดให้เข้าถึงกลุ่มนักท่องเที่ยวเป้าหมาย (วิเชษฐ หลุดพา และคณะ, 2563) และสอดคล้องกับ สักคยศ สังขพันธ์ ซึ่งให้เห็นว่า การบริหารจัดการท่องเที่ยวจะต้องสอดคล้อง และอาศัยความร่วมมือทั้งภาครัฐ และเอกชน เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการบริหารจัดการทรัพยากร ซึ่งจะต้องอาศัยกลไกทั้งภาครัฐและเอกชน โดยกระบวนการทั้งหมดจะต้องมีชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในทุกกระบวนการเพื่อให้เกิดความยั่งยืน (สักคยศ สังขพันธ์, 2563) และยังสอดคล้องกับ Pangesti, D. & Budiarti, T. ที่กล่าวว่า ชุมชนมีศักยภาพด้านทรัพยากรธรรมชาติ วิถีชีวิต และวัฒนธรรมที่จะพัฒนาเป็นชุมชนการท่องเที่ยว จากการสร้างความรับรู้เกี่ยวกับแนวคิดของหมู่บ้านท่องเที่ยว ส่งผลให้ชุมชนยินดีที่จะมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว ทั้งนี้ จากการศึกษาข้อแตกต่างจากงานวิจัยชิ้นนี้ คือ ชุมชนเน้นการประเมินความยั่งยืนในการจัดการท่องเที่ยว ผลการดำเนินการชี้ให้เห็นว่าการเริ่มต้นที่ดีสู่ความยั่งยืน จำเป็นต้องมีการดำเนินการเพื่อให้เกิดความมั่นคงด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม (Pangesti, D. & Budiarti, T., 2020)

ในด้านชุมชนต้นแบบเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนอ่าวลึก จังหวัดกระบี่ มีการนำทรัพยากรที่มีอยู่มาใช้สร้างสรรค์ กิจกรรมท่องเที่ยวที่มีลักษณะแตกต่างกันไปตามแต่ละพื้นที่ มีการจัดการแหล่งท่องเที่ยวในลักษณะการรวมกลุ่มอาชีพ มีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบและสร้างเครือข่ายความร่วมมือทั้งในระดับชุมชน และระหว่างชุมชน ส่งเสริมให้ นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน สอดคล้องกับ อัญชลี ศรีเกตุ และปิยะนุช เงินคล้าย พบว่า ความสำเร็จ ของเครือข่ายท่องเที่ยวโดยชุมชนตะเคียนเตี้ย บ้านเนิน และบ้านน้ำเขียว คือ ชุมชนมีบทบาทเป็นทั้งผู้ที่มีส่วน ในการผลิตทรัพยากร และประเพณีท้องถิ่น ขณะเดียวกันชุมชนต้องทำหน้าที่ดูแลทรัพยากรให้อยู่ในสภาพที่ดี เพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการท่องเที่ยว (อัญชลี ศรีเกตุ และปิยะนุช เงินคล้าย, 2564) และสอดคล้องกับ Vo, N. T. Q. พบว่า ในการเริ่มต้นการจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยวจะต้องกำหนดทรัพยากรการท่องเที่ยว ผ่านการมีส่วนร่วม ในการให้บริการการท่องเที่ยว และสร้างความแตกต่างของผลิตภัณฑ์ ซึ่งสามารถกลายเป็นแรงจูงใจหลักสำหรับ นักท่องเที่ยว ทั้งนี้ จากการศึกษาบริบท และเครือข่ายชุมชนต้นแบบคณะผู้วิจัยได้ใช้เป็นแนวทางในการกำหนด ประเด็นปัญหา และคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการต่อยอดการวิจัยในกระบวนการพัฒนารูปแบบการจัดการเครือข่าย การท่องเที่ยวโดยชุมชนชายฝั่งบริเวณรอบอุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหมด้วย (Vo, N. T. Q., 2020)

2. ผลการศึกษาระบบการพัฒนาแบบการจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนชายฝั่งบริเวณรอบ อุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม

คณะผู้วิจัยใช้ชื่อว่า “CHAO-MAI Model” มีองค์ประกอบหลัก ได้แก่ 1) C = Cooperation Network (เครือข่ายความร่วมมือ) 2) H = Hospitality (การให้บริการ) 3) A = AREA (การใช้พื้นที่ชุมชน) 4) O = Owner (ความเป็นเจ้าของร่วมกัน) 5) M = Managing (การจัดการ) 6) A = กิจกรรมท่องเที่ยว (Activities) และ 7) I = Implementation (การนำเครื่องมือที่ได้ไปใช้) ซึ่งมีองค์ประกอบรวมที่ได้จากวรรณกรรมและงานวิจัย รวมถึง ข้อมูลจากภาคสนาม ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 การพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือให้กับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของ 3 ชุมชน ให้มีความรู้ ความเข้าใจ และสามารถปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม องค์ประกอบที่ 2 รูปแบบการจัดการเครือข่าย การท่องเที่ยวโดยชุมชน และการจัดเส้นทางท่องเที่ยวเชื่อมต่อกันที่โดดเด่นหลากหลาย องค์ประกอบที่ 3

ปัจจัยเอื้อภายใน ได้แก่ ทุนเดิมด้านทรัพยากร การรวมกลุ่มการท่องเที่ยวของ 3 ชุมชน และให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยว องค์ประกอบที่ 4 ปัจจัยสนับสนุนจากองค์กรภายนอก ได้แก่ ความร่วมมือที่ได้รับจากหน่วยงานภาครัฐส่วนกลาง ภาครัฐส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน ภาคประชาสังคมและนักท่องเที่ยว สอดคล้องกับ Giampiccoli, A. & Saayman, M. สรุปว่า การพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นกระบวนการเกิดจากการรวมกลุ่ม และสร้างความเป็นเจ้าของโดยชุมชน เนื่องจากคนในชุมชนจะเป็นผู้กำหนดกฎระเบียบในการนำทรัพยากรชุมชนมาใช้ในการท่องเที่ยวภายใต้แนวคิดเกี่ยวกับการดำเนินงานแบบมีส่วนร่วม (Giampiccoli, A. & Saayman, M., 2018) และสอดคล้องกับ ธรรมจักร เล็กบรรจง พบว่า รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน Slow Tourism Model เกิดจากการขับเคลื่อนงานวิจัยร่วมกับแกนนำชุมชน การศึกษาดูงาน และจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ นำไปสู่การร่วมกันสร้างสรรค์โปรแกรมนำเที่ยว และเกิดการรวมกลุ่มในชุมชนขึ้น อย่างไรก็ตามจากงานวิจัยดังกล่าวข้างต้น มีความสอดคล้องกับรูปแบบการจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนชายฝั่งบริเวณรอบอุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหมที่ร่วมพัฒนาขึ้น โดยมีการกำหนดกฎระเบียบ และข้อควรปฏิบัติร่วมกัน ตลอดจนมีแนวทางการจัดการเครือข่าย โดยการมีส่วนร่วมของแต่ละชุมชนอย่างแท้จริง (ธรรมจักร เล็กบรรจง, 2562)

3. ผลการประเมินและเปรียบเทียบความพึงพอใจต่อรูปแบบการจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนชายฝั่งบริเวณรอบอุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม

การทดลองนำเที่ยวครั้งที่ 1 (Pre-test) ประเมินความพึงพอใจโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.27$, S.D. = 0.21) การศึกษาดูงานได้ศึกษาดูงานเครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชนบ่อเจ็ดลูก จังหวัดสตูล และปรับปรุงรูปแบบการจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยว เพื่อการทดลองนำเที่ยวครั้งที่ 2 (Post-test) ประเมินความพึงพอใจโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.04$, S.D. = 0.39) ผลการเปรียบเทียบความพึงพอใจการทดลองนำเที่ยวครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 ด้วย t-test แบบ dependent ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05 พบว่า เมื่อทดสอบสถิติที่ พบว่า $t = -9.413$, Sig = 0.00 สอดคล้องกับ ปิรวรรต สมนึก พบว่า การประเมินความเข้มแข็งของเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน สามารถทำได้โดยการทดลองนำนักท่องเที่ยวมาใช้บริการซึ่งผลการประเมินการจัดการท่องเที่ยวอยู่ในระดับมาก และให้ข้อเสนอแนะแก่สมาชิกของชุมชนเครือข่าย (ปิรวรรต สมนึก, 2561) และสอดคล้องกับ ศิวนิต อรรถวุฒิกุล และคณะ กล่าวว่า การพัฒนารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงศาสนาได้รูปแบบ “MADANA Model” จากการประเมินความพึงพอใจที่มีต่อรูปแบบการจัดการท่องเที่ยว พบว่า กลุ่มเป้าหมายให้คะแนนก่อนการทดสอบในระดับปานกลาง และหลังการทดสอบในระดับมาก ซึ่งมีค่าเฉลี่ยแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งนี้ จากการประเมินความพึงพอใจข้างต้นคณะผู้วิจัยได้ใช้ผลการทดสอบทางสถิติ และข้อมูลจากการทบทวนวรรณกรรม มาบูรณาการใช้ประกอบในการปรับปรุงรูปแบบการจัดการเครือข่าย รวมถึงนำไปใช้ต่อยอดเพื่อให้ได้รูปแบบการจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนต่อไป (ศิวนิต อรรถวุฒิกุล และคณะ, 2560)

4. รูปแบบการจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนชายฝั่งบริเวณรอบอุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม

การถอดบทเรียน จากผลการดำเนินการวิจัยก่อให้เกิดการรวมกลุ่มเครือข่ายที่มีกฎ กติการ่วมกัน มีโปรแกรมเส้นทางท่องเที่ยวรอบอุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม การใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการจัดการทรัพยากรในพื้นที่เพื่อลดความตึงเครียดในการแข่งขัน โดยเงื่อนไขและปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จ ได้แก่ การร่วมมือกันดำเนินการร่วมกลุ่มของ 3 ชุมชน ตามกระบวนการปรับเปลี่ยนรูปแบบกิจกรรม และนำความรู้จากกระบวนการวิจัยมาปรับปรุงให้ดีขึ้น สอดคล้องกับ Burgos, A. & Mertens, F. ศึกษาชุมชนชายฝั่งทะเลในประเทศบราซิล พบว่า ปัจจัยสู่ความสำเร็จ คือ การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนริเริ่มจากการมีส่วนร่วม มีการเชื่อมโยงเครือข่ายความร่วมมือในการบริหารจัดการท่องเที่ยว ก่อให้เกิดกิจกรรมการสร้างรายได้ และอาชีพด้านการท่องเที่ยว และความร่วมมือทั้งในระดับชุมชน และระหว่างชุมชน (Burgos, A. & Mertens, F., 2017) และสอดคล้องกับ Giampiccoli, A. & Saayman, M. กล่าวว่า ปัจจัยสู่ความสำเร็จในการจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยว ประการแรก คือ การมีส่วนร่วม

และความสัมพันธ์ของกลุ่มสมาชิก เพื่อแสดงให้เห็นว่าชุมชนเป็นผู้ริเริ่มการจัดการท่องเที่ยวด้วยตัวเอง ประการที่สอง ผลการวิจัยระบุว่า การพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวต้องผ่านขั้นตอนการร่วมมือ โดยการดำเนินการตามกระบวนการ และปรับเปลี่ยนรูปแบบในการบริหารจัดการเครือข่าย (Giampiccoli, A. & Saayman, M., 2018) และยังสอดคล้องกับ สุชาติ นกหนู และคณะ และ Dolezal, C. & Novelli, M. พบว่า แนวทางการพัฒนาเครือข่าย ควรส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยว และประชาสัมพันธ์ให้เป็นที่รู้จัก นอกจากนี้ยังมีกระบวนการประเมินความพึงพอใจและปรับเปลี่ยนรูปแบบกิจกรรม เพื่อสร้างความประทับใจแก่ผู้มาเยือน ดังนั้น สามารถสรุปได้ว่าผลจากการจัดการรูปแบบเครือข่ายการท่องเที่ยวที่พัฒนาขึ้น มีความสอดคล้องกับงานวิจัยในลักษณะเดียวกันที่เคยศึกษาก่อนหน้านี้ และสามารถนำไปพัฒนาในการรองรับนักท่องเที่ยวได้จริง อีกทั้งสามารถเป็นต้นแบบในการบริหารจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยวในพื้นที่อื่น ๆ ที่มีบริบทใกล้เคียง (สุชาติ นกหนู และคณะ , 2563); (Dolezal, C. & Novelli, M., 2022)

องค์ความรู้ใหม่

งานวิจัยนี้ได้พัฒนา “CHAO-MAI Model” ซึ่งได้เป็นโมเดลรูปแบบการจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยว โดยชุมชนชายฝั่งบริเวณรอบอุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม โดยมีองค์ประกอบสำคัญ 7 ด้าน ได้แก่ C = Cooperation Network (เครือข่ายความร่วมมือ) H = Hospitality (การให้บริการ) A = Area (การใช้พื้นที่ชุมชน) O = Owner (ความเป็นเจ้าของร่วมกัน) M = Managing (การจัดการ) A = Activities (กิจกรรมท่องเที่ยว) และ I = Implementation (การนำเครื่องมือที่ได้ไปใช้) ซึ่งจะสะท้อนหลักการว่า การจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจะประสบความสำเร็จต้องเริ่มจากการสร้างเครือข่ายที่เข้มแข็ง ใช้ทรัพยากรท้องถิ่นเป็นทุน พัฒนารูปแบบกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ สร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วม และมีการจัดการอย่างมีระบบ ผลลัพธ์คือสามารถเพิ่มความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวอย่างมีนัยสำคัญ และเป็นต้นแบบการจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่สามารถขยายผลสู่พื้นที่อื่นได้อย่างยั่งยืน

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยก่อให้เกิดการรวมกลุ่มเครือข่ายที่มีภูมิกติการร่วมกัน มีโปรแกรมเส้นทางการท่องเที่ยวรอบอุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม เน้นการนำเอาทรัพยากรทางทะเล และวิถีประมงชายฝั่งที่เป็นจุดเด่นมาเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยว และใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการจัดการทรัพยากรในพื้นที่เพื่อลดความตึงเครียดในการแข่งขัน นอกจากนี้ ยังมีการศึกษาดูงานเครือข่ายชุมชนท่องเที่ยวต้นแบบ และการทดลองนำเที่ยวเพื่อประเมินความพึงพอใจนักท่องเที่ยว ท้ายสุดนำมา ซึ่งการปรับปรุงรูปแบบการจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนชายฝั่งบริเวณรอบอุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม และนำความรู้จากกระบวนการวิจัยมาปรับปรุงให้ดีขึ้นโดยมีข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย ประกอบด้วย 1) รูปแบบการจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนชายฝั่งบริเวณรอบอุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม เกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชนเครือข่ายในการเข้ามาบริหารจัดการท่องเที่ยว ดังนั้น ควรส่งเสริมให้สมาชิกในแต่ละชุมชนมีความรู้ความเข้าใจเห็นถึงความสำคัญของการจัดการท่องเที่ยว โดยหน่วยงานภาครัฐและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามามีบทบาทในการสนับสนุน การจัดอบรมหรือประชุมให้ความรู้อย่างต่อเนื่อง 2) รูปแบบการจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน ยังขาดความหลากหลายและต่อเนื่องของกิจกรรม ดังนั้น ควรเพิ่มความหลากหลายของรูปแบบการท่องเที่ยวโดยเน้นกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวทุกช่วงวัยเข้าร่วมได้ 3) ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน ควรร่วมมือกันพัฒนากิจกรรมด้านการเรียนรู้ให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น เนื่องจากผลการวิจัย พบว่า กลุ่มนักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจด้านการเรียนรู้ต่ำที่สุด ดังนั้น ควรร่วมมือกันคิดสรรกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และจัดเป็นหมวดหมู่เพื่อจัดทำเป็นแหล่งข้อมูลด้านการท่องเที่ยวที่หลากหลาย และ 4) รูปแบบการจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนครั้งนี้เป็นเพียงจุดเริ่มต้นในการพัฒนาจัดการท่องเที่ยว

ดังนั้น ควรนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาผลสะท้อนจากผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น การจัดกิจกรรมที่เน้นให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ และถ่ายทอดประสบการณ์ร่วมกัน เป็นต้น เพื่อนำมาพัฒนารูปแบบการจัดการเครือข่ายให้เหมาะสมมากยิ่งขึ้น และข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ประกอบด้วย 1) ภาครัฐ แกนนำกลุ่มการท่องเที่ยวหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรมีการสนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชนโดยการจัดกิจกรรมให้ความรู้แก่ประชาชน เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจเห็นคุณค่าในเรื่องการท่องเที่ยวต่อการพัฒนาท้องถิ่น และจัดฝึกอบรมเกี่ยวกับทักษะในการจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยวในด้านต่าง ๆ แก่บุคคลที่เข้ามาดำเนินงานให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อสามารถจัดการการท่องเที่ยวได้ด้วยตนเอง และ 2) ภาครัฐ แกนนำกลุ่มการท่องเที่ยวหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรส่งเสริมการสร้างเครือข่ายหรือภาคีร่วมกับองค์กรด้านการท่องเที่ยว และมีนโยบายจัดทำเอกสารเกี่ยวกับกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนเพื่อเผยแพร่ และประชาสัมพันธ์ผ่านการสืบค้นทางสื่อสังคมออนไลน์ในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อเป็นที่รู้จักแก่นักท่องเที่ยวมากขึ้น สำหรับข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป ควรมีการวิจัยในเรื่องการพัฒนา กลุ่มแกนนำเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนชายฝั่งบริเวณรอบอุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม ในด้านภาษาต่างประเทศ การเป็นผู้ให้บริการในการจัดการท่องเที่ยว การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว และอื่น ๆ เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวที่ได้มาตรฐานและนักท่องเที่ยวได้รับบริการที่พึงพอใจ รวมถึงการพัฒนาเว็บไซต์สื่อสังคมออนไลน์ ได้แก่ Facebook, Instagram, Twitter (X), YouTube, TikTok, LINE และอื่น ๆ เป็นต้น

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณทุนสนับสนุนวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (กองทุน ววน.) งบประมาณ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2563 และข้อมูลจากโครงการวิจัยย่อย เรื่องการพัฒนาเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยว โดยชุมชนชายฝั่งในเส้นทางท่องเที่ยวบริเวณรอบอุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม จังหวัดตรัง

เอกสารอ้างอิง

- เปื้อน เลขจิตร. (19 มิถุนายน 2563). บริบทการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนต้นแบบ อ่าวลึก จังหวัดกระบี่. (ธรรมจักร เล็กบรรจง, ผู้สัมภาษณ์)
- เมตตา รอดสุข. (20 มิถุนายน 2563). บริบทการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนต้นแบบ อ่าวลึก จังหวัดกระบี่. (ธรรมจักร เล็กบรรจง, ผู้สัมภาษณ์)
- จุติมา บุญมี และศุภิกา ธนะเสวตร. (2562). การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในจังหวัดตรัง สตูล และกระบี่. วารสารวิจัยมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย, 11(3), 491-503.
- ณัฐวิศ ศศิธร. (19 สิงหาคม 2563). ปัจจัยสู่ความสำเร็จรูปแบบการจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนชายฝั่ง บริเวณรอบอุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม. (ธรรมจักร เล็กบรรจง, ผู้สัมภาษณ์)
- ธนินทร์ สังขดวง. (19 สิงหาคม 2563). ปัจจัยสู่ความสำเร็จรูปแบบการจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนชายฝั่งบริเวณรอบอุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม. (ธรรมจักร เล็กบรรจง, ผู้สัมภาษณ์)
- ธรรมจักร เล็กบรรจง. (2562). การจัดการการท่องเที่ยวแบบ Slow Tourism โดยมีส่วนร่วมของชุมชนเกาะสุกร จังหวัดตรัง. Veridian E-Journal, 12(1), 111-132.
- ปรีวรรต สมนึก. (2561). การพัฒนารูปแบบเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนระหว่างชุมชนบ้านทรายมูล และชุมชนบ้านโพธิ์ศรี อำเภอบึงสามพัน จังหวัดอุบลราชธานี. วารสารศิลปศาสตร์มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, 14(1), 70-112.
- วิเชษฐ หลุดพา และคณะ. (2563). รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในลุ่มน้ำเจ้าพระยาตอนกลาง. วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง, 9(3), 106-121.

- ศิวานิต อรรถวุฒิกุล และคณะ. (2560). การพัฒนารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของจังหวัดราชบุรี. *Veridian E-Journal*, 10(2), 2392-2409.
- ศักดิ์ยศ สังขพันธ์. (2563). รูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวกีฬาดำน้ำตามแนวคิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชุมชนท้องถิ่น. *วารสารมหาจุฬานาครทรรศ*, 7(8), 324-334.
- สำนักบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอันดามัน. (2559). แผนพัฒนากลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอันดามัน 2561 - 2564. เรียกใช้เมื่อ 15 มกราคม 2563 จาก https://www.keophia.go.th/news2/doc_download/a_221118_140934.pdf
- สุชาติ นกหนู และคณะ. (2563). การศึกษาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในรูปแบบนวัตกรรมวัดแหลมพ้อ ตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา. *วารสารมหาจุฬานาครทรรศ*, 7(4), 95-108.
- อัญชลี ศรีเกตุ และปิยะนุช เงินคล้าย. (2564). การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในภาคตะวันออกของประเทศไทย. *วารสารวิจัยมหาวิทยาลัยเวสเทิร์น มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 7(1), 250-262.
- อุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม. (2560). ประกาศปิดอุทยาน. เรียกใช้เมื่อ 15 กันยายน 2563 จาก <https://www.gcc.go.th/2025/06/28/อุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม/>
- Burgos, A. & Mertens, F. (2017). Participatory management of community-based tourism: A network perspective. *Community Development*, 48(4), 546-565.
- Dolezal, C. & Novelli, M. (2022). Power in community-based tourism: empowerment and partnership in Bali. *Journal of Sustainable Tourism*, 30(10), 2352-2370.
- Giampiccoli, A. & Saayman, M. (2018). Community-based tourism development model and community participation. *African Journal of Hospitality, Tourism and Leisure*, 7(4), 1-27.
- Gustiani, S. (2019). Research and development (R&D) method as a model design in educational research and its alternatives. *Holistics (Hospitality and Linguistics)*, 11(2), 12-22.
- Pangesti, D. & Budiarti, T. (2020). Evaluation of Community-Based Tourism Village in Kaligono Village, Kaligesing District, Purworejo Regency. In *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science*, 501(1), 1-9.
- Phoochinda, W. (2018). Development of community network for sustainable tourism based on the green economy concept. *Journal of Environmental Management and Tourism (JEMT)*, 9(6), 1236-1243.
- Vo, N. T. Q. (2020). Community-Based Tourism and Destination Attractiveness: From Theory to Practice. *Journal of Tourism, Hospitality and Sports*, 49(4), 24-36.